

Др Слободан П. Орловић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

Дарко Симовић, Драгутин Аврамовић, Радомир Зекавица: ЉУДСКА ПРАВА¹

У обиљу литературе о људским правима, која се и на нашем језику прилично умножила последњих деценија, у основи преовлађују појединачни радови, бројни текстови у периодици (обично мањег обима и суженог интересовања на појединачна питања) или зборници разнородних радова, као нпр. онај који је недавно приредио Ђ. Павићевић, *Људска права – преиспитивање идеје* (Београд 2011). Синтетичких дела има неупоредиво мање. Не рачунајући преводе књига иностраних аутора, изузетак чини неколико референтних дела из пера наших писаца, попут В. Димитријевић, М. Пауновић, *Људска права* (Београд 1997), В. Димитријевић, Д. Поповић, Т. Папић, В. Петровић, *Међународно право људских права* (Београд 2007), М. Пауновић, Б. Кривокапић, И. Крстић, *Међународна људска права* (Београд 2010), С. Гајин, *Људска права – правно-системски оквир* (Београд, 2011), Д. Поповић, *Европско право људских права* (Београд 2012). Као што сами наслови наговештавају, и један број тих целовитијих захвата се ипак односи на неки део теорије или праксе људских права (најчешће на њихов међународни аспект). Такав делимични приступ појединим темама која су у вези са општом проблематиком људских права је у нашој литератури скоро правило. Због тога једна књига попут ове, која има изражено мултидисциплинарне и синтетичке амбиције, представља добродошлу и дуго ишчекивану новину у нашој правној књижевности.

Несразмера популарности теме и броја систематских радова о њој у нашој литератури је вероватно условљена и чињеницом да је за један овако свеобухватан захват потребан удружени рад аутора који се у основи баве различитим дисциплинама. У овој се књизи расветљавају теоријски, историјски, уставноправни, компаративноправни, па и међународни аспекти људских права. При том посебну одлику ове књиге представља нешто

¹ Криминалистичко-полицијска академија, Београд 2013, 455, ISBN 978-86-7020-259-7

другачији приступ међународноправним аспектима, јер се они директније него другде доводе у везу са нашим унутрашњим, а пре свега уставним правом. Чак би се могло рећи да је основна одлика и специфичност овог дела то што се као црвена нит провлачи настојање да се људска права сагледавају и као незаобилазни део *materiae constitutionis*.

Осим тога, и систем излагања у овој књизи је другачији него у свим досадашњим радовима на нашем језику, што је чини оригиналном.

Први део књиге посвећен је историјском утемељењу људских права. Аутори разврставају генезу људских права у четири основне фазе развоја. Прва, историјска фаза у еволуцији људских права, заправо њихова предисторија, започела је још у старом веку када се о њима говорило у наговештају, преваходно као о идеји. Ипак, аутори настоје да извуку и одређени број принципа и идеја које су се тада афирмисале у рудиментарном облику, представљајући претечу каснијег развоја. Фазу институционализације људских права везују за почетак 13. века у Енглеској и доношење Велике повеље слободе, и прате је све до доношења првих писаних устава у 18. веку. Као трећу фазу сагледавају процес конституционализације људских права и њихов развој од либералнодемократског до социјалдемократског уређења људских права. Након Другог светског рата започет је процес интернационализације људских права, који траје до данашњих дана. Међутим, аутори указују на чињеницу да се људска права све више идеологизују и да често служе остваривању преваходно политичких циљева.

У другом делу аутори установљавају теоријскоправни оквир људских права. За разлику од доминантног природноправног приступа при теоријском одређењу људских права у нашој литератури, аутори полазе од позитивноправног уређења људских права. Након расправе о теоријском одређењу људских права, уследили су одељци посвећени изворима људских права и њиховим различитим поделама.

Трећи део обрађује међународноправну сферу људских права, што је и до сада била омиљена и највише обрађивана проблематика у нашој литератури. Међутим, за разлику од неких других радова тог правца, аутори овај део започињу излагањем о начелима остваривања људских права и нарочито се усмеравају на, по њиховом виђењу, три најзначајнија принципа. Као основни су издвојени, елаборирани и тумачени: 1) начело једнакости и забране дискриминације; 2) начело ограничења људских права; и 3) начело забране злоупотребе људских права. Након тога уследио је приказ појединих људских права кроз њихову поделу на лична, политичка, економска, социјална и културна права. Анализирана људска права су довољно детаљно, али не у мери у којој то чине радови који се баве само том облашћу, представљена кроз њихово међународноправно регулисање, обу-

хватајући и најважнији део јуриспруденције Европског суда за људска права. Поред одређивања међународноправног оквира, људска права се непрестано посматрају и у светлости теорије и упоредног права. При томе, није изостала ни обрада људских права треће генерације.

Четврти део књиге посвећен је заштити посебних категорија људи и група (колективитета). Тако је у оквиру посебних одељака обрађена заштита права жена (родна равноправност), деце, странаца, лица са инвалидитетом, домородачких народа и ЛГБТ популације. Пети део обрађује различите механизме заштите људских права. Излагање у овом делу започиње судским и управним механизмом заштите људских права. Након тога исцрпно се анализира улога омбудсмана и његове специфичне заштите људских права. Нарочита пажња је посвећена уставној жалби. Посебна пажња посвећена је међународноправним путевима заштите људских права. Осим заштите људских права на глобалном нивоу, веома детаљно је анализиран Европски суд за људска права, његова правна природа и пракса.

Шести део уџбеника посвећен је режиму људских права у ванредном стању. Поред теоријског оквира овог института и међународноправног уређења режима људских права у ванредном стању, пажњу аутора је нарочито привукло контроверзно питање остваривања људских права у условима ванредног стања у Републици Србији. Напоследку, у седмом делу уџбеника, аутори обрађују људска права у уставном систему Републике Србије. Људска права су изложена кроз њихову традиционалну поделу на лична, политичка, економска, социјална и културна права. Осим приказивања позитивноправних решења, аутори су посебну пажњу посветили и проблематици обима и систематике људских права у Уставу Србије, као и начелима њиховог остваривања. Уважавајући значај и актуелност проблема, аутори су овај део рада привели крају анализирајући родну равноправност у правном систему Републике Србије.

Књигу одликује језгровита, јасна и прецизна реченица, уједначен стил, те се стиче утисак као да је писана једним пером. Она представља пример где коауторство није представљало сметњу ни садржинској ни стилској кохерентности дела. Аутори су се потврдили као добри познаваоци најрелевантније домаће и стране литературе из ове области, а та своја сазнања су успели да на прилично питак начин са лакоћом предоче читаоцима различитог профила – од оних који ће ту књигу читати као прво штиво о људским правима, до оних који се дубље занимају за поједине аспекте. За разлику од постојећих радова из области људских права који ову материју посматрају искључиво или претежно из међународноправног угла, ову књигу одликује уравнотежен теоријскоправни, уставноправни, упоред-

ноправни и међународноправни приступ. То је једна од њених важних врлина, тако да ће због своје структуре и проширеног предмета обраде бити занимљиво штиво и широј читалачкој јавности. И да се приговори да неким деловима ове скоро безобалне материје није посвећена већа пажња, мора се имати у виду оригиналност и свеобухватност приступа аутора. То је довољно да сваког домаћег издавача учини поносним на једно овакво издање које попуњава приметну празнину у нашој стручној и научној литератури о људским правима.